

Brigita Žuromskaitė

„WILNO – EUROPEJSKA STOLICA KULTURY 2009” CIENIE I BLASKI TYTUŁU

*Wilno – to brama do kraju,
który obchodzi tysiąclecie swego imienia¹.*

1. Wstęp

Na Litwie nieustannie mówi się o „Europejskiej Stolicy Kultury”, ale tylko nieliczni mieszkańcy mogliby powiedzieć, co jest głównym celem tego przedsięwzięcia oraz jaki wpływ wywiera ono na rozwój turystyki i kultury w kraju. Wszyscy koncentrują się jedynie na korzyściach finansowych oraz aferach towarzyszących temu wydarzeniu. Również organizatorzy skupiają się jedynie na teraźniejszości, nie uwzględniając długotrwałych korzyści tytułu.

Warto pokrótce omówić historię powstania tytułu „Europejskiej Stolicy Kultury” (dalej też w skrócie: ESK). Autorką pomysłu, by kolejne europejskie miasta prezentowały przez rok swoje kulturalne osiągnięcia była grecka minister kultury Mélima Mercouri. Głównym celem tej inicjatywy, która została oficjalnie ogłoszona przez Radę Europejską w czerwcu 1985 r., jest „przyczynić (się) do zbliżenia narodów Europy” (*Poradnik dla miast...*).

Pierwszym Europejskim Miastem Kultury były Ateny (1985). W kolejnych latach tytuł ten co roku nadawano jednemu miastu. Wyjątkiem był

¹ *Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009...*

rok 2000, kiedy to uhonorowano aż 9 miast. W ostatnich latach Unia Europejska wybiera dwa miasta z dwóch wcześniej wyznaczonych krajów. Od 1999 r. tytuł nosi oficjalną nazwę „Europejska Stolica Kultury”.

14 listopada 2005 r. decyzją Rady Unii Europejskiej Nr 2005/815/WE miastom Wilno i Linz przyznano status Europejskich Stolic Kultury w 2009 r.² Dla Litwy była to szansa na zrównoważony rozwój turystyki kulturowej oraz możliwość wpisania się na listę miast najczęściej odwiedzanych przez turystów. Bo ten tytuł to 365 dni europejskiej sławy³. Jednak zaistniała sytuacja ekonomiczna na Litwie oraz wewnętrzna polityka przydały europejskiemu tytułowi nie tyle blasku, ile cienia.

Z biegiem lat zmieniał się charakter tytułu ESK, jednak nic nie stracił on na swym pierwotnym celu, którym jest

ukazanie bogactwa, różnorodności i pokrewieństwa kultur europejskich, pogłębienie wzajemnej znajomości wśród obywateli Europy oraz pobudzenie świadomej przynależności do tej samej europejskiej społeczności (*Poradnik dla miast...*).

Europejskie Stolice Kultury wywarły w minionych latach nieoceniony wpływ na kulturę, społeczeństwo oraz gospodarkę Unii Europejskiej (*Poradnik dla miast...*). W większości przypadków miasta starają się wykorzystać tę okazję i związane z nią fundusze na rozwinięcie swojej oferty kulturalnej. Tytuł (ESK) ma duży prestiż – skutecznie i pozytywnie wyróżnia i promuje miasto w całej Europie, a w dłuższej perspektywie oznacza rozwój krajowej i zagranicznej turystyki kulturowej. Wybrany ośrodek (często wraz z całym regionem) przez 12 miesięcy przedstawia swoje dziedzictwo historyczne: organizuje specjalne koncerty, festiwale, pokazy, konferencje etc.

Wspólnota Europejska zachęca państwa do współpracy w dziedzinie kultury i, jeśli jest to niezbędne, wspiera i uzupełnia ich działania w zakresie: udostępniania i pogłębiania wiedzy o historii narodów europejskich oraz upowszechniania kultury, zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, niehandlowej wymiany kulturalnej, twórczości artystycznej i literackiej, włącznie z formami audiowizualnymi (Zygierewicz 2007). O turystyce kulturalnej (kulturowej) jako sile służącej wzrostowi gospodarczemu pisze Europejski Komitet Ekonomiczno-Spo-

² <http://www.culturelive.lt/pl/vilnius2009/oprogramie/stolice>.

³ *Wilno i Linz – Europejskie Stolice Kultury 2009*.

łeczny, który w swojej opinii z marca 2006 r. zauważa, że turystyka kulturowa ma wśród różnych form podróżowania najwyższą dynamikę wzrostu (Zygierewicz 2007).

Ważną datą w historii Europejskich Stolic Kultury jest rok 2004, kiedy to „Palmer/Rae Associates” przeprowadziła badania, podczas których analizie poddano 20 stolic z lat 1995–2004 (Pačkauskaitė 2006). Eksperci określili podstawowe kryteria, według których oceniano ESK. Były to: miejsce oraz czas trwania, tematy i kierunki, wybór projektów, rozmiar, zarządzanie oraz spektrum programu, a także przestrzeń publiczną (Narušytė 2006). Niektóre z wymienionych kryteriów będą stosowane w analizie projektu „Wilno – Europejska Stolica Kultury 2009”.

2. Wilno – Europejska Stolica Kultury 2009

Jak już wspomniano we wstępie, tytuł ESK jest szansą na zrównoważony rozwój turystyki kulturowej. W ofertach turystycznych można zaproponować zupełnie nowe, dotychczas niewykorzystywane obiekty, a także wytyczyć nowe trasy turystyczne. Tytuł ESK ułatwia także dotarcie z ofertami do odbiorców, bo jest on swoistym znakiem jakości.

Jak już wspomniano, w 2005 r. Wilno uzyskało taką szansę. Dlaczego wybrano właśnie stolicę Litwy? Powód był oczywisty: Wilno cechuje wielonarodowość. Przez wieki miasto było schronieniem dla wielu kultur i narodów⁴. Organizatorzy ESK uwzględnili to w swoich programach kulturowych. Chcieli ukazać Wilno jako europejską stolicę przyszłości, otwartą na ludzi, kultury oraz nowości⁵. Nie bez znaczenia dla przyznania tytułu ESK była również przypadająca w 2009 r. ważna rocznica historyczna – Tysiąclecie Litwy (*Vilnių siūloma...*)⁶.

W tym miejscu należy krótko omówić przedsięwzięcie pt. „Wilno – Europejska Stolica Kultury 2009”. Początkowo organizatorzy planowali, że w ciągu całego roku w ramach programu odbędzie się 115 projektów

⁴ W czasach nowożytnych Wilno i cała Rzeczpospolita (w tym i Wielkie Księstwo Litewskie) cechowały się tolerancją. Natomiast ostatnio w badaniach przeprowadzonych w UE Litwa okazuje się jako państwo ksenofobiczne, nieprzyjazne dla obcokrajowców. Tytuł ESK jest świetną okazją do zmiany takich postaw.

⁵ <http://www.culturelive.lt/pl/vilnius2009/oprogramie/wyjatkowoscprogramu>

⁶ Program obchodów Millenium został zatwierdzony już w lipcu 2003 r.

oraz 865 imprez (ok. 260 płatnych i 610 bezpłatnych), a ich wspólną oryginalną koncepcją będzie hasło: „**Kultura na żywo**” (lit. *Kultūra gyvai*) (*Vilnius – Europos kultūros...*).

Tabela 1. Struktura programu „Wilno – Europejska Stolica Kultury 2009”

Działania/programy	Charakterystyka
Projekty specjalne	Inauguracja, obchody Tysiąclecia Litwy, zamknięcie; projekty specjalne na lata 2008–2009, które będą kontynuowane w przyszłości
Zjazdy i konferencje	Sesje międzynarodowych organizacji artystycznych i kulturalnych, konferencje poświęcone zagadnieniom upowszechniania kultury współczesnej oraz współpracy międzynarodowej
Europejski Program Artystyczny	Program, w którego ramach mogą pojawić się nowe europejskie dzieła sztuki z różnych dziedzin i z różnych krajów. Jego częścią jest projekt „Europejska szkoła sztuk”, który zostanie przedstawiony do sfinansowania przez Komisję Europejską
Program (Roz)poznanie Kultur	Imprezy poświęcone odkrywaniu swoistej wielokulturowości Wilna oraz ukazaniu związków Litwy – państwa przy wschodniej granicy UE – z dziedzictwem kulturalnym innych krajów w Europie i na świecie
Program Żywej Historii	Różne projekty odzwierciedlające historycznie uwarunkowane cechy pogranicza, zakorzenione w świadomości ludzi żyjących w tej części Europy i rzutujące na ich pojmowanie współczesności, na ich marzenia oraz przyszłość. Jest to także historia europejskiego miasta, ukryta w pełnym kontrastów jego dziedzictwie
Program „Ludzie”	Inicjatywy różnych wspólnot i grup społecznych, finansowane ze specjalnego funduszu programu na rok 2009; również bezpłatne imprezy, organizowane pod otwartym niebem i kierowane do wszystkich mieszkańców i gości miasta

Źródło: <http://www.culturelive.lt/pl/vilnius2009/oprogramie/koncepcja>.

Uwzględniono także fundamentalne założenia ESK: nawiązywanie stosunków międzyludzkich, budowanie pomostów między instytucjami, miastami, krajami, uwalnianie wewnętrznego potencjału człowieka oraz urzeczywistnianie idei⁷. Należy wspomnieć o jeszcze jednym zakładanym celu – wykorzystaniu kultury w nietradycyjnych przestrzeniach.

⁷ <http://www.culturelive.lt/pl/vilnius2009/oprogramie/koncepcja>.

Realizacja planów okazała się dla organizatorów dużym wyzwaniem, gdyż wiele działań realizowano na Litwie po raz pierwszy. Praktycznie była to pierwsza o tak szerokim zasięgu międzyinstytucjonalna inicjatywa, której jednym z głównych celów miało być kształtowanie pozytywnego wizerunku kraju. Dodatkowo program kulturalny miał realizować cele ekonomiczne. Zakładano, że w wydarzeniach kulturalnych aktywny udział wezmą nie tylko profesjonalni artyści, ale i zwykli mieszkańcy miasta, turyści, imigranci etc. Jak dotąd na Litwie nie prowadzono tak szerokiego programu wolontariatu, który wciągałby obywateli i imigrantów do wspólnej działalności dla dobra kraju. Dodatkowo był to pierwszy w Europie tak duży program, który dotyczył aktualnej problematyki kultur przy wschodniej granicy Unii Europejskiej⁸.

Warto też wspomnieć o korzyściach, które organizatorzy planowali osiągnąć. Przede wszystkim, jako trwały efekt programu, miała powstać rozwinięta i ulepszona infrastruktura turystyczna Wilna. Planowano powstanie co najmniej 18 nowych, odnowionych bądź przystosowanych dla osób niepełnosprawnych obiektów infrastruktury kulturalnej, a także co najmniej 11 nowych lub odnowionych obiektów użyteczności publicznej. Do 2009 r. Wilno miało stać się miastem uporządkowanym, mającym dużo nowych terenów zielonych. Spodziewano się też, że po zakończeniu obchodów nadal realizowana będzie zrównoważona polityka kulturowa (*Poradnik dla miast...*).

Według wyliczeń organizatorów, we wszystkich imprezach programu powinny wziąć udział co najmniej 3 mln osób. Planowano zrealizować ok. 300 projektów kulturalnych, artystycznych i społecznych, a także promocyjnych i medialnych. Zakładano też, że w wyniku aktywizacji sfery kultury, w kolejnych latach co roku będą odbywać się w Wilnie co najmniej 3–4 nowe imprezy kulturalne, które na stałe wejdą do miejskiego kalendarza wydarzeń. Przewidywano również wzrost o 15% liczby turystów na Litwie oraz obrotów sektora usługowego. Zakładano, że co najmniej o 3% wzrośnie znajomość nazw Wilno i Litwa oraz ich pozytywne kojarzenie za granicą. Organizatorzy spodziewali się, że minimum 50% obywateli Litwy pozytywnie oceni program⁹.

⁸ <http://www.culturelive.lt/pl/vilnius2009/oprogramie/wyjatkowoscprogramu>.

⁹ <http://www.culturelive.lt/pl/vilnius2009/oprogramie/wyjatkowoscprogramu>

Jak widać, organizatorzy bardzo optymistycznie spodziewali się wielu korzyści, nie uwzględnili jednak niektórych czynników, które bardzo niekorzystnie wpłynęły na realizację planów.

3. Budżet

Po pół roku realizacji programu ESK można już zidentyfikować główne bariery, na które natknęli się organizatorzy. Najpoważniejszym z nich okazały się problemy finansowe. Jeszcze przed rozpoczęciem obchodów pojawiły się złowrogie wieści, że pieniędzy wystarczy jedynie na częściową realizację zakładanego programu. Organizatorzy podjęli decyzję o przeniesieniu głównych imprez i większej części wydarzeń na pierwsze półrocze. Z 200 imprez wybrano 100 priorytetowych (*Kultūros sostinė Vilnius...*).

Dyskusje nad budżetem ESK trwały bardzo długo. W wyniku pierwszych poprawek pieniądze przeznaczone na realizację programu zmniejszono o 8 mln litów (LTL): z 67,3 mln LTL do 59,3 mln LTL (*Programos „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009”...*). Pierwotnie planowano wydać 467 mln EUR, w tym 25 mln EUR na program, a 442 mln EUR na rozwój potrzebnej infrastruktury, m.in. odbudowę Pałacu Władców, rekonstrukcję Narodowej Galerii Sztuki, budowę międzynarodowego centrum konferencyjnego, nowych galerii, warsztatów, centrów wystawieniowych, realizację projektów: „Mobilne miasto”, „Zielone miasto” (*Vilnius CV*).

W 2007 r. budżet ponownie zmniejszono. Na projekty dotyczące sztuki, kultury i społeczeństw pozostawiono 83 174 790 LTL, na marketing i komunikację – 30 750 000 LTL, na projekty dotyczące infrastruktury, koszty nadzwyczajne, zarządzanie etc. – 11 080 717 LTL. Całkowity budżet zamknął się kwotą 125 005 507 LTL, czyli 36 233 480 EUR (*Programos „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009”...*).

Z podanych przez media informacji (*Programos „Vilnius — Europos kultūros sostinė 2009”...*), wiadomo, że uroczysta inauguracja programu była wyjątkowo kosztowna i pochłonęła aż 10 mln LTL¹⁰. W efekcie na

¹⁰ Pokaz światła Gert Hofa w noc sylwestrową kosztował 2 mln litów, a musical „@Hoffmann_Spragtukas” na fasadzie Pałacu Koncertów i Sportu oraz lodowa arena na Placu Ratuszowym – prawie 1,5 mln litów.

realizację innych projektów pozostało jedynie 15 mln LTL (nie licząc 5 mln LTL przeznaczonych na święto „Pieśń Wieków”¹¹) (*Kultūros sostinė Vilnius...*). Organizatorzy szczerze przyznają, że na inaugurację, która do dziś wzbudza mieszane emocje w społeczeństwie, wydano zbyt dużo pieniędzy.

Dla porównania warto wspomnieć o budżetach innych Europejskich Stolic Kultury: Luksemburg 2007 – 56 mln EUR, Liverpool 2008 – 50 mln EUR, Stavanger 2008 – 39 mln EUR, Linz 2009 – 60 mln EUR. Planowane budżety przyszłych stolic to: Pecz 2010 – 55 mln EUR, Stambuł 2010 – 100 mln EUR, Tallin 2011 – 50 mln EUR, Turku 2011 – 54 mln EUR (*Programos „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009”...*).

W tym kontekście można zadać retoryczne pytanie, jak Wilno z budżetem ok. 36 mln EUR może konkurować z drugą Europejską Stolicą Kultury – Linzem. Austriackie miasto dysponuje 60 mln EUR, z których 1,5 mln EUR pochodzi z funduszy Unii Europejskiej, a ok. 10 mln EUR – od prywatnych partnerów i sponsorów (Lewoning 2008).

Decydenci w państwach Europy Zachodniej nie mogą zrozumieć, w jaki sposób budżet przeznaczony na realizację programu ESK zmniejszono o 40%. Pojawia się też pytanie, dlaczego pieniądze przeznaczone na ten cel nie wpłynęły na konto w momencie zatwierdzania budżetu. Już w 2005 r. należało zabezpieczyć środki na jego realizację. Pytania te pozostają bez odpowiedzi. Może w tym miejscu przejawia się brak doświadczenia organizatorów lub specyficzna mentalność i podejście do problemów stosownych władz.

4. Strona internetowa

Niezwykle ważnym elementem programu ESK jest strona internetowa. Jak dowodzą różnorodne badania, coraz więcej turystów poszukuje informacji w Internecie. Niestety, także w tym, wydawałoby się prostym do realizacji, zadaniu pojawiły się na Litwie problemy. Po stworzeniu pierwszej strony internetowej, która kosztowała prawie pół miliona litów, okazało się, że nie można na niej aktualizować informacji. Trzeba było

¹¹ Więcej informacji na stronie:
<http://www.culturelive.lt/pl/2009/lt1000/songsofcenturies>.

stworzyć nową, która kosztowała jeszcze więcej niż poprzednia (*Kultūros sostinė Vilnius...*)¹².

Obecnie wszyscy zainteresowani mogą korzystać z 5 stron internetowych dotyczących ESK, przy czym główną jest: www.culturelive.lt/lt. Na niej można znaleźć podstawowe informacje o wszystkich projektach oraz imprezach. Jak pokazują statystyki, dość dużo ludzi korzystało i nadal z niej korzysta. Przykładowo, w 2008 r. stronę tę odwiedzało od 500 do 2000 gości dziennie, a w 2009 r. już ok. 3000 gości dziennie.

Szczególnym zainteresowaniem internautów cieszyła się inauguracja programu ESK¹³. Od 29 do 31 grudnia 2008 r. oraz 1 stycznia 2009 r. stronę odwiedziło od 11 tys. do 20 tys. gości. Inną stronę internetową (www.vilniustourism.lt), na której również umieszczane są wiadomości o ESK, odwiedza ok. 500 gości dziennie¹⁴.

W stosunku do stron internetowych, a zwłaszcza ich obcojęzycznych wersji, pojawia się wiele zastrzeżeń. Jednym z największych minusów są przestarzałe oraz nieaktualne informacje. Często zdarza się, że teksty w językach obcych publikowane są z błędami ortograficznymi lub w dosłownym tłumaczeniu z litewskiego. Poza tym na stronach adresowanych do zagranicznych gości umieszcza się o wiele mniej informacji, niż na stronie litewskiej (*Laurinėnaitė, Kas atkeliaus...*).

Internet to bardzo szybki oraz niezwykle efektywny sposób docierania z informacją do turystów. Jak się okazuje, nie został on należycie doceniony i w pełni wykorzystany przez organizatorów programu ESK na Litwie.

5. Media zagraniczne

Wszystkie Europejskie Stolice Kultury szeroko wykorzystywały media do promocji zarówno samego programu, jak i swojego miasta. Najczę-

¹² Bardzo drogo kosztował projekt logo. Tym bardziej, że jego idea jest dla większości zupełnie nieczytelna. Logo miejscami pokryte jest (słabo widocznym) złotym pyłem, co ma symbolizować, że Wilno bogate jest nie tylko swoją architekturą.

¹³ Więcej informacji na stronie internetowej:
<http://www.culturelive.lt/pl/vilnius2009/news/opening>.

¹⁴ Informacje pochodzą ze strony internetowej:
http://www.culturelive.lt/images/dokumentai/nacionalines_programos_interneto_sistema.doc

ściej organizowano konferencje prasowe oraz przeprowadzano wywiady, a także aranżowano spotkania z dziennikarzami (*European cities and capitals of culture...* 2004).

Jednak jak wskazują badania, zaistnienie w mediach zagranicznych jest bardzo trudnym wyzwaniem dla ESK. W większości przypadków program obchodów jest bardzo obszerny i zróżnicowany. Eksperti rekomendują więc skoncentrować się przede wszystkim na potencjalnym audytorium wybranych kluczowych wydarzeń i do niego w głównej mierze kierować przekaz reklamowy (Narušytė 2006). Podkreślają też, że skuteczny marketing i komunikacja z odbiorcami oferty kulturalnej wymagają dużych nakładów pieniężnych (*European cities and capitals of culture...* 2004). Obliczono, że na reklamę ESK średnio wydaje się od 1 do 14 mln EUR (Narušytė 2006).

Według oficjalnych źródeł, w ciągu pierwszych pięciu miesięcy realizacji programu EKS akredytowano na Litwie ok. 300 zagranicznych dziennikarzy zainteresowanych tą tematyką. Wilno odwiedzili przedstawiciele wielu stacji telewizyjnych i radiowych, m.in.: Deutsche Welle (Niemcy), ARD (Niemcy), TV RAI (Włochy) Ciak TV (Włochy), Euronews, Radio France International (Francja), Golos Rosii (Rosja), Polskie Radio. Obecni byli również dziennikarze prasowi, m.in. z: Observer (Wielka Brytania), Irish Times (Irlandia), La Tribune (Francja), Daily Mails (Wielka Brytania), Publico (Portugalia) oraz wielu innych¹⁵.

Niestety, przekaz informacyjny, jaki pojawił się w zagranicznych mediach nie był spójny. Prezentowane wiadomości o Wilnie i Litwie były wieloznaczne, a niekiedy nawet sprzeczne i o negatywnym wydźwięku.

Z jednej strony magazyny dotyczące turystyki ukazywały stolicę Litwy jako miasto, które należy zwiedzić i spędzić w nim swoje wakacje. Przykładowo: hiszpańskie czasopismo turystyczne *Viajar* pokazało Wilno jako miłe miejsce na spędzenie wakacji, *The Times* proponował odwiedzić je latem, z kolei *The Sunday Times* zachęcał do spędzenia w nim przynajmniej jednego weekendu. *The Economist* zaprezentował Wilno jako różnorodną i wyjątkową metropolię. Obszerne pozytywne artykuły o mieście ukazały się także w: Szwajcarii (*Travel Manager*), Szwecji (*Metro*, *SVD*), Niemczech (*Rheinischer Merkur*, *DB Mobil*, *Betruger*

¹⁵ Programos „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009” projektas: http://www.culture.lt/7md/?kas=straipsnis&leid_id=693&st_id=7214

republiki, podróźnicze czasopismo *Europa*), Grecji (turystyczny katalog *Cosmos Travel*) oraz Francji (*Voyages Plus*) (*Kultūros sostinėje...*).

Z drugiej strony, głównie nieturystyczne media silnie akcentowały przede wszystkim problemy, z jakimi borykało się Wilno. Na przykład w programie BBC „The Strand” Simon Reeso podkreślał, że po rezygnacji z przeprowadzenia niektórych projektów Wilno okazało się nie tak dojrzałym miastem za jakie uważano je na początku (podkreślono, że zrezygnowano aż z 16 projektów, w tym z międzynarodowego klubu dyskusyjnego „Kawiarnia Europejska”, a dla pozostawionych 100 projektów finansowanie zmniejszono o 25%) (*BBC papasakojo...*).

Wstępne dane statystyczne wskazują, że duża liczba informacji prasowych nie przełożyła się na wzrost frekwencji turystycznej. Jednym z powodów ich małej skuteczności był z pewnością niejasny, mało wyrazisty przekaz informacyjny. Z pewnością negatywny wpływ miały również pojawiające się w prasie zagranicznej (Niemcy, Austria, Szwajcaria) pogłoski, że Wilno rezygnuje z realizacji tytułu.

Niestety, na Litwie wyraźnie nie doceniono znaczenia zagranicznych mediów w kształtowaniu pozytywnego wizerunku miasta i kraju. Środki masowego przekazu należało wykorzystać do wyróżnienia Litwy spośród innych państw bałtyckich, tak aby stała się godna uwagi europejskiego turysty. Jak się wydaje, szansę tę jednak zaprzepaszczono.

6. Tematyka wydarzeń

Należy jeszcze na chwilę powrócić do założeń idei Europejskiej Stolicy Kultury, a zwłaszcza zasad przyznawania miastom tego tytułu. Decydujące znaczenie ma tu program „szczególnych wydarzeń kulturalnych”, które organizatorzy zamierzają zorganizować w trakcie danego roku (*Poradnik dla miast...*). Z reguły tytuł przypada na rok, który jest szczególnie ważny dla wybranego miasta, głównie z kulturalnego punktu widzenia¹⁶. W przypadku Wilna były to obchody Tysiąclecia Litwy (*Poradnik dla miast...*).

¹⁶ Obchody są okazją do wzmocnienia współpracy w dziedzinie kultury i promowania trwałego dialogu na szczeblu europejskim. Powinny przy tym uwydatniać wspólnotę i różnorodność kultur Europy. Przez różnorodność kulturową rozumie się również bogactwo wniesione przez całą ludność zamieszkującą miasto, migrującą lub dopiero co

Projekty najczęściej trwają od 9 do 13 miesięcy. Niektóre państwa włączają do obchodów wydarzenia w całym regionie, a nawet kraju (Narušytė 2006a). Ich planowanie, jak wskazują eksperci, powinno trwać od 3 do 4 lat. W praktyce najczęściej jednak planowanie zajmowało od 2 do 3 lat. W ciągu roku średnio odbywa się ok. 500 projektów. W Grazu było ich 108, natomiast w Lille – 2000 (Narušytė 2006a).

W całym 2009 r. Linz zrealizuje 220 projektów. Weźmie w nich udział 642 artystów z 47 państw (Lewoning 2008). W Wilnie w okresie od stycznia do maja 2009 r. odbyło się już ponad 250 imprez, w których uczestniczyło ok. 500 tys. widzów. Najpopularniejsze z nich to: inauguracja projektu (więcej niż 200 tys. widzów), Dzień muzyki ulicznej¹⁷ w samym Wilnie (ok. 100 tys. osób), wystawa gruzińskiego malarza Niko Pirosmani (ponad 30 tys.), Lodowy barok¹⁸ (ponad 30 tys.)¹⁹.

Przy realizacji obchodów ESK powstaje problem znalezienia wspólnego języka. Ścieranie się wielu, często sprzecznych interesów różnych organizacji i instytucji kultury sprawia, że niezwykle trudno dojść do kompromisu. W wielu przypadkach pojawiały się konflikty dotyczące zarządzania projektami oraz treści i charakteru imprez. Dlatego organizatorzy nie zawsze trzymywali się pierwotnego tematu oraz celów i zadań (Narušytė 2006a). W efekcie powstał program o zbyt szerokim spektrum tematycznym, co skutecznie rozprasza uwagę potencjalnych odbiorców i sprawia wrażenie pewnego chaosu. Jak zauważyli respondenci, organizatorzy nie byli w stanie dobrze zarządzać wszystkimi imprezami (Narušytė 2006a), część wartościowych propozycji ginęło w natłoku innych wydarzeń.

Ekspertki podają teoretyczne wskazówki, w jaki sposób udanie komponować treści projektów i je realizować. W opracowywanym programie należy zachować równowagę pomiędzy: artystyczną wizją a politycznymi interesami, tradycją a współczesną kulturą, popularnymi masowymi

osiadłą, pochodzącą z innych rejonów kontynentu, a nawet spoza Europy. Jednym z głównych celów obchodów jest poszerzenie wiedzy obywateli europejskich o sobie nawzajem oraz doprowadzenie do powstania poczucia przynależności do tej samej wspólnoty. W tym sensie ogólna wizja obchodów musi być „europejska”, a program musi być interesujący na szczeblu europejskim.

¹⁷ <http://www.culturelive.lt/pl/events2008/Street>.

¹⁸ Więcej informacji na ten temat można uzyskać na stronie internetowej: <http://www.culturelive.lt/pl/events2009/events2009-live/ledinis-barokas>.

¹⁹ <http://www.vilnius-tourism.lt/topic.php?tid=17&aid=1773>.

imprezami a miejscową inicjatywą, centrum miasta a przedmieściami, profesjonalną sztuką a popularną twórczością, dominującymi instytucjami kultury a niezależnymi artystami, ofertą dla turystów i mieszkańcami, międzynarodowymi sławami a miejscowymi talentami, tradycyjną a nową działalnością, profesjonalnymi a amatorskimi projektami (Narušytė 2006a). Ich praktyczna realizacja nie jest jednak taka prosta.

Już teraz widać, że na Litwie nie udało się uniknąć wielu błędów w tworzeniu programu. Wyraźnie „zgubiły się” obchody Tysiąclecia Litwy. Zabrakło bowiem skutecznej reklamy, która ukazałaby najciekawsze oraz najważniejsze wydarzenia historyczne (Laurinėnaitė, *Kas atkeliaus...*). Z powodów finansowych zrezygnowano z ciekawych, bo często najdroższych, projektów. Część imprez bez konsultacji ze społecznością zwyczajnie nie dostała dofinansowania. Wiele natomiast z tych, które dostały pieniądze, do dziś wzbudza negatywne reakcje mieszkańców oraz gości (np. Arka nad Wilią przy Zielonym Moście).

Jak widać, do realizacji obchodów ESK konieczna jest umiejętność osiągania kompromisów, sprawne zarządzanie projektami, a także żelazna konsekwencja w realizacji pierwotnych założeń. Nieodzowne są też konsultacje społeczne i efektywna komunikacja z mieszkańcami miasta.

7. Infrastruktura

Trochę więcej uwagi warto też poświęcić infrastrukturze, bo jest ona jednym z najbardziej widocznych rezultatów obchodów ESK. W większości przypadków (np. Saloniki 1997, Porto 2001, Genua 2004) głównym celem działań staje się odnowa istniejącej infrastruktury. Dla niektórych miast miała ona nawet większe znaczenie aniżeli realizowany program kulturalny (*European cities...*).

Należy jednak zaznaczyć, że zdarzają się wyjątki. Były stolice, które nie uwzględniły rozwoju infrastruktury w swych programach, np.: Helsinki, Bergen, Reykjavík (wszystkie trzy były nominowane w 2000 r.) oraz Sztokholm (1998 r.). Zdarzało się też, że miastom nie udzielano pomocy finansowej na inwestycje (z tego powodu np. w Krakowie nie wybudowano nowej sali koncertowej).

Inwestycje infrastrukturalne najczęściej dotyczą dwóch grup działań: budowy lub renowacji obiektów związanych z kulturą oraz rozwoju

niezbędnej infrastruktury „niekulturowej”, np.: ulic, oświetlenia (Narušytė 2006b).

Od 1995 r. 21 projektów ESK dotyczących infrastruktury kosztowało łącznie 1396 mln EUR (Narušytė 2006b). Finansowanie inwestycji w większości przypadków zależało od potrzeb poszczególnych miast oraz ich zdolności przekonywania władz. Przykładowo, Bolonia przeznaczyła na inwestycje tylko 7,8 mln EUR, natomiast Saloniki – aż 232,6 mln EUR (*European cities...*).

Jedna trzecia stolic inwestowała w transport, inne miasta w tworzenie „zielonych terenów” oraz odnowę poszczególnych dzielnic czy kwartałów. Zauważono także, że tytuł ESK pomaga „ożywić” projekty, które już od dłuższego czasu „kurzyły się” na półkach. Przy inwestycjach infrastrukturalnych uwidacznia się jednak jeden poważny problem. Choć często wznoszone obiekty nie były gotowe do eksploatacji na czas, starano się, na zważając na jakość, ukończyć budowę. Dlatego w części budynków zaraz po zakończeniu obchodów rozpoczynał się remont (np. w Muzeum Sztuki Współczesnej w Sztokholmie w 1998 r.) (Narušytė 2006b). Jak zauważają eksperci, osiągnięciu planowanych rezultatów najczęściej na przeszkodzie stają brak czasu oraz niedostateczne dofinansowanie (*European cities...*).

Na Litwie do dziś odczuwa się skutki polityki prowadzonej przez Związek Radziecki. Wciąż wiele obiektów nie jest przystosowanych do potrzeb współczesnej turystyki. Dlatego obchody ESK miały być szansą na odnowę miasta, miały stymulować renowację obiektów oraz przystosowanie ich do potrzeb osób niepełnosprawnych. Planowano nowe inwestycje budowlane, a także przyśpieszony rozwój i zmiany transportu miejskiego oraz infrastruktury informacyjnej²⁰. Zamierzano wydać na rozwój infrastruktury 1,5 mln litów (Pačkauskaitė 2006). Dla porównania, władze Linzu oraz Górnej Austrii planowały zainwestować w infrastrukturę ok. 300 mln EUR (Lewoning 2008).

Na Litwie w tym roku na rozbudowę infrastruktury nie przyznano obiecanej kwoty pieniędzy. Na potrzeby ESK miała być zakończona odbudowa Pałacu Władców, w którym miała odzwierciedlać się cała, tysiącletnia historia państwa litewskiego. Jednak już na początku 2009 r. wiadomo było, że ukończenie Pałacu Władców w wyznaczonym terminie

²⁰ <http://www.culturelive.lt/pl/vilnius2009/oprogramie/wyjatkowoscprogramu>.

nie jest możliwe, gdyż brakuje co najmniej 20 mln litów (*AMB: arba dar 20 mln. litų...*). W rezultacie 6 lipca 2009 r. dokonano jedynie symbolicznego otwarcia obiektu. Na razie turyści mogą oglądać tylko dziedzińiec.

Nie zakończono również budowy Stadionu Narodowego, na którym miało się odbyć Święto Pieśni. Powodem jest afera finansowa towarzysząca tej inwestycji. Problemy ekonomiczne boleśnie dotknęły także i inne planowane budowle. Zrezygnowano m.in. ze wzniesienia pawilonu wystawowego nad brzegiem Wilii przy Białym Moście (Narušytė 2006b).

Jak widać, finansowe możliwości państwa w dużej mierze determinują skalę i przebieg obchodów ESK.

8. Podsumowanie

W 2008 r. Wilno odwiedziło 1,2 mln turystów. Planowano, że w 2009 r. będzie ich ok. 2 mln (Pačkauskaitė 2006). Pierwsze informacje podane przez litewski Główny Urząd Statystyki mówią, że na początku 2009 r. liczba przyjeżdżających na Litwie zmalała o 22% (Augustytė 2006). Tymczasem Światowa Organizacja Turystyki zarejestrowała w tym roku jedynie 8-procentowy spadek liczby podróży międzynarodowych (*Kultūros sostinėje...*).

Jednym z powodów tak niskiej frekwencji turystycznej jest bankructwo największej linii lotniczej na Litwie flyLAL. To właśnie ta firma podpisała umowę o współpracę z ESK i była jej oficjalnym partnerem²¹. Zadeklarowała też pomoc finansową dla projektu w wysokości 4,5 mln LTL²². W efekcie bankructwo firmy flyLAL było nieoczekiwanym ciosem nie tylko dla podróżnych, ale przede wszystkim dla organizatorów programu ESK. Na Litwie nie ma innych dużych linii lotniczych, wiele regularnych lotów zostało więc odwołanych.

Niezależna dziennikarka Juditha Lewoning podkreśla, że Wilno po-

²¹ Linia flyLAL miała odgrywać rolę ambasadora, który mieszkańcom całej Europy przekazuje wiadomość o Wilnie jako ESK i obchodach Tysiąclecia Litwy. Na wszystkich samolotach tej firmy miał widnieć logotyp programu. Poza tym linia lotnicza miała przekazać bezpłatne bilety dla zagranicznych uczestników projektów, a także udzielać zainteresowanym klientom podstawowych informacji o ESK.

²² „flyLAL” lėktuvai skraidins... 2009.

pełniło dwa istotne błędy, które teraz negatywnie odbijają się na realizacji programu ESK.

Pierwszy błąd to ignorowanie fachowych rad udzielanych przez ekspertów. Latem 2008 r. gościł w Wilnie Robert Scott, który zapoznał się z przebiegiem przygotowań do realizacji programu ESK oraz pozostawił wskazówki, jak poprawić dalszą działalność. Eksperta niepokoił skomplikowany system przepływu gotówki, zalecał uprościć ten proces. Podkreślał, że biurokracja stwarza zbyt wiele kłopotów.

Drugi problem, który wymieniła dziennikarka to zaprzepaszczenie szansy stworzenia jasnej strategii marketingu i rozpowszechniania informacji, której podstawowym celem byłoby kształtowanie pozytywnego wizerunku miasta i państwa (*Nesuprantama tikrové*). J. Lewoning zaznacza, że sukces programu ESK w dużej mierze zależy od instytucji odpowiedzialnych za jego realizację, w szczególności, czy rozumieją one możliwości i cele, które można osiągnąć (*Nesuprantama tikrové*).

Nie należy robić wszystkiego samodzielnie. Trzeba wykorzystywać doświadczenie zdobyte przez miasta, które już były ESK. Jest ono cennym źródłem informacji dla miast dopiero starających się o ten tytuł. Dobrą praktyką powinno więc być analizowanie trudności napotkanych przez poprzednie stolice (*Poradnik dla miast...*).

Należy także dążyć do maksymalnego wykorzystania wszystkich możliwości i korzyści, jakie może dać ten tytuł. Jak wskazują bowiem badania, igrzyska olimpijskie, mistrzostwa w popularnych dyscyplinach sportowych, festiwale, wystawy EXPO, a także obchody ESK pozytywnie wpływają na rozpoznawalność w świecie miast-gospodarzy oraz uznanie w świecie biznesu (*BBC papasakojo...*). W dłuższej perspektywie gwarantują również wzrost popularności wśród turystów, szczególnie zagranicznych.

Organizatorzy takich imprez nie zawsze jednak biorą pod uwagę długotrwałe efekty i wieloletnie korzyści. Należy zatem koncentrować się nie tylko na dochodach finansowych w bieżącym roku, ale i myśleć o zyskach w przyszłości.

Można wymienić jeszcze wiele innych problemów, które nie pozwoliły w pełni zrealizować program obchodów ESK w Wilnie. Były to: nieodpowiednie zarządzanie finansami, brak doświadczenia w realizacji i zarządzaniu programami europejskimi oraz nieuwzględniona trwałość projektów w czasie (*European cities... 2004*).

9. Zakończenie

W podsumowaniu artykułu należałoby wymienić, co należy uwzględnić w realizacji programu ESK. Po pierwsze, wyznaczenie priorytetów. Trzeba przy tym brać się pod uwagę budżet – czy są zabezpieczone środki pieniężne na realizację głównych punktów programu. Następnie trzeba określić cele, zapewnić spójność tematów oraz stworzyć jasną strategię. Wiele uwagi należy także poświęcić wyborowi europejskich partnerów i z dużym wyprzedzeniem nawiązać z nimi bezpośrednie kontakty. Do realizacji projektów warto zaprosić ekspertów (będą służyć dobrą radą).

Przede wszystkim należy skupić się na artystycznej jakości projektów, a nie na politycznych rozgrywkach, ponieważ ważny jest rozwój kultury, a nie interesy jednostek. Program powinien zawierać jak najwięcej ambitnych projektów europejskich. Nie trzeba przy tym obawiać się trudnych lub kontrowersyjnych tematów. I co nie mniej ważne – zapewnić publiczny wymiar europejskim projektom. Nie wolno skupiać się tylko na artystach i interesach mniejszości (*European cities...* 2004).

Niestety, jak pokazuje pierwsze półrocze 2009 r., Litwa nie wykorzystała w pełni możliwości, jakie daje przyznanie tytułu ESK. Ma jednak jeszcze przed sobą kilka miesięcy, by skorygować popełnione błędy i udowodnić Europie, że Wilno jest godne tego miana.

Literatura

- AMB: *arba dar 20 mln. litų, arba įrengsime tik Valdovų rūmų kiemą*, w wersji elektronicznej:
http://www.alfa.lt/straipsnis/10263921/?AMB..arba.dar.20.mln..litu..arba.irengsime.tik.Valdovu.rumu.kiema=2009-03-16_07-49
- Augustytė J., 2006, *Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009: pasirengimas įsibėgėja*, 7 meno dienos, nr 726, 13.10.2006 r., w wersji elektronicznej:
http://www.culture.lt/7md/?kas=straipsnis&leid_id=675&st_id=6817
- BBC *papasakojo apie kultūros sostinės problemas*, w wersji elektronicznej:
<http://vz.lt/Default2.aspx?ArticleID=80e28c84-ce45-4b4e-bf07-a9295afc536b>
- European cities and capitals of culture. Study prepared for the European Commission*, 2004.
- „flyLAL” *lėktuvai skraidins žinią pasauliui apie „Vilnių – Europos kultūros sostinę 2009”*, w wersji elektronicznej:

- <http://www.lektuvubilietai.lt/naujienos/flylal-lektuvai-skraidins-zinias-apie-europos-kulturos-sostine>
- Kultūros sostinė Vilnius bus tik pusmetį*, w wersji elektronicznej:
<http://www.snufis.lt/naujiena/kulturos-sostine-vilnius-bus-tik-pusmeti>
- Kultūros sostinėje – mažiau turistų*, w wersji elektronicznej:
<http://www.vilnius.lt/newvilniusweb/index.php/101/?itemID=89449>
- Laurinėnaitė J., *Kas atkeliaus į Europos kultūros sostinę?*, w wersji elektronicznej:
<http://www.civis.lt/kas-atkeliaus-i-europos-kulturos-sostine-2092.html>
- Lewoning J., 2008, *Kultūros sostinė pristato 220 projektų Galutinis programos „Lincas '09” sąsiuvinis*, 7 meno dienos, nr 44 (826), 05.12.2008 r., w wersji elektronicznej:
http://www.7md.lt/lt/2008-12-05/europos_kulturos_sostine_2009/kulturos_sostine_pristato_220_projektu.html
- Narušytė A., 2006a, *Kultūros sostinės variklis Dvidešimt devynių kultūros sostinių tyrimas (kultūros programos)*, 7 meno dienos, nr 726, 13.10.2006 r., w wersji elektronicznej:
http://ct.svs.lt/7md/?leid_id=726&kas=straipsnis&st_id=6392
- Narušytė A., 2006b, *Ką užfiksuoja akmuo ir laikraštis Europos kultūros sostinių tyrimas*, 7 meno dienos, nr 730, 10.11.2006 r., w wersji elektronicznej:
http://ct.svs.lt/7md/?kas=straipsnis&leid_id=561&st_id=6504
- Nesuprantama tikrovė*, w wersji elektronicznej:
http://vz.lt/straipsnis/2009/01/18/Nesuprantama_tikrove
- Pačkauskaitė A., 2006, *Kultūros sostinė – proga, kurios negalima neišnaudoti*, Verslo žinios, nr 161, 22.08.2006, w wersji elektronicznej:
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=478335&strid=1002&rs=20&ss=&y=2006%2008%2022>
- Poradnik dla miast ubiegających się o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury*, w wersji elektronicznej: http://ec.europa.eu/culture/pdf/doc633_pl.pdf
- Programos „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009” biudžetą siūloma mažinti 8 mln. litų*, w wersji elektronicznej:
<http://az.atn.lt/straipsnis/10741/programos-vilnius-%E2%80%94-europos-kulturos-sostine-2009-biudzeta-siuloma-mazinti-8-mln-litu>
- Vilnių siūloma skelbti 2009-ųjų Europos kultūros sostinė*, w wersji elektronicznej:
<http://www.miestai.net/vilniu-siuloma-skelbti-2009-uju-europos-kulturos-sostine.html>
- Vilnius CV*, w wersji elektronicznej: www.vilnius.lt/doc/VilniusCV.ppt
- Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009 Projekto įtaka šalies įvaizdžio formavimui*, w wersji elektronicznej:
http://www.tourism.lt/saugykla/Turizmo%20forumas%202008/NR_5%20D.%20Bankauskaite_VEKS_Projekto%20itaka%20salies%20ivaizdzio%20formavimui.ppt
- Wilno i Linz – Europejskie Stolice Kultury 2009*, w wersji elektronicznej:
http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/037-46988-033-02-06-906-20090123STO46987-2009-02-02-2009/default_pl.htm
- Zygierewicz A., 2007, *Europejskie Stolice Kultury*, Infos, 24.

